

Henry Kissinger (1923-2023)

Interjú Magyarics Tamás Professor Emeritussal, Amerika szakértővel

DOI: 10.14267/VILPOL2024.01.03

A Világpolitika és Közgazdaságtan interjút kért Magyarics Tamás professzortól, Amerika szakértőtől Henry Kissinger pályafutásáról.

Henry Kissinger a nemzetközi kapcsolatok elméletének megkerülhetetlen gondolkodója, elméleti és diplomáciai tevékenysége is egy szilárd világrend építésének jegyében telt. Bár van olyan szakmai nézet, amelyik szerint tagadta az idealizmust, azaz az értékek érvényesülését a nemzetközi kapcsolatokban, ez a megállapítás túl sommás. Kétségtelenül vannak erre utaló megállapításai, ugyanakkor tudományos munkásságában és államférfiúi alkotásában megvalósította a globalizáció értékrendjét. Fő teljesítménye, a globalizáció új, kiteljesedő korszakához tartozó geopolitikai szerkezet megalapozása. Egyik legfőbb tanítása az összekapcsolás doktrína, aminek az értelmében a regionális, helyi történéseket globális összefüggésbe illesztette. Utolsó művében az államférfiúságra vonatkozó bölcseleti hagyományt globális szintre emelte, bár ez a mozzanat egész munkásságát jellemezte.

Világpolitika és közgazdaságtan: Kissinger 100 éve átfogja a globalizációt, hiszen politikai tudatosodása a II. világháború után kezdődik, és aktívan részt vett a kétpólusú világrend megszűnésében is. Munkásságának mi a tanulsága számunkra a globalizáció stabilitásának megőrzésében

Magyarics Tamás: Kissinger tulajdonképpen egy újfajta szemléletmódot vitt be az amerikai külpolitikába. Európai lévén az európai nagy diplomaták nyomdokán próbált haladni. Közülük Metternich és Otto von Bismarck emelkedik ki, mellettük meg kell említeni Castlereagh-ot. Az egyik első könyvében, ami különben Harvard Egyetemre benyújtott doktori disszertációjának is a címe volt „A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812–22” az európai egyensúlyt elemzi, és ez a téma végigkíséri egész munkásságát. Később ugyanezt a módszertant követte a globális egyensúlyi politika kialakításában. Erre klasszikus példa a híres háromszögletű politikája a Szovjetunió, Kína és az Egyesült Államok között, azaz a Szovjetuniót kiegyensúlyozni Kínával, Kínát bizonyos szempontból a Szovjetunióval. Azt a fajta politikát próbálta megvalósítani, hogy Washington közelebb legyen Moszkvához és Pekinghez, mint Peking és Moszkva egymáshoz. Ezt tekintette a stabilitás feltételének. Hasonló módon az erők kiegyensúlyozására építette a stabilitást Bismarck és Castlereagh is, és ahogy ők sem voltak se az akkori, se a mai értelemben liberálisok, úgy Kissingerre sem lehet ezt a jelzőt használni. A reálpolitiká-

ban hittek, ami egyszerűen azt jelentette, hogy ki kell egyensúlyozni a különböző országok hatalmi viszonyait, ennek eszközei másodlagos kérdésnek tekinthetők. Ennek megfelelően Henry Kissingert szintén nagyon sokan vádolták azzal, hogy nem nagyon törődik azzal a felfogással, hogy az Egyesült Államok értékek alapján politizál. Ezt a szemléletet, hogyha egy névvel lehet összekapcsolni, akkor Woodrow Wilson neve merül fel, aki az I. világháború kitörését annak tudta be, hogy az európaiak nagyhatalmi politikát folytattak, még hozzá erkölcsstelen, immorális módon. Ezzel szemben az Egyesült Államok kizárólag idealista, morális alapon lépett a háborúba. Híres állítása volt, hogy biztonságossá kell tenni a világot a demokrácia számára. Az USA egy talpalatnyi földet sem akar magának, nyílt diplomáciát folytat, a nemzeti önrendelkezés elvét követi. Ezek az elvek nem valósultak meg, és az amerikaiak is részesei voltak annak, mindezeket az elveket maguk is megszegték a Párizs környéki békeszerződések során. Ez a wilsoni hagyomány nagyon erős volt a későbbiek során is, és azt lehet mondani, hogy minden jelentős politikus, illetve elnök legalábbis nyilatkozatai szintjén támaszkodott a kivételességre, a morális alapokra. Kissinger volt az, aki Nixonnal együtt gyakorlatilag ezt a fajta mítoszt megtörte, és politikájuk alapja az volt, hogy az Egyesült Államok is egy olyan ország, amelynek érdekei vannak. Az érdekek számítanak és nem pedig a különböző értékek. Jellemző példa, hogy azt, ahogy a Szovjetunió bánt az oroszországi zsidókkal, nem amerikai, hanem humánitárius ügynek tekintette, amivel az amerikai külpolitikának nem kell foglalkozni. Ezt annak kapcsán jelentette ki, hogy 1974-ben a kongresszus elfogadott egy határozatot, az úgynevezett Jackson-Vanik törvénykiegészítést, aminek értelmében a legkedvezőbb kereskedelmi tarifa feltételévé vált, hogy az adott ország liberális kivándorlási politikát folytasson. A történet része, hogy ennek az lett a következménye, hogy amíg Kissinger korában főleg Anatolij Dobrinyin szovjet nagykövettel folytatott informális megbeszéléseken keresztül elérte, hogy az oroszok kiengedtek több tízezer zsidó származású szovjet állampolgárt, addig a törvénykiegészítés után ez a szám 1000-1500-ra csökkent. Kissinger tudta, hogy egy nagyhatalmat ilyen módon „zsarolni” nem lehet, és ő az ideológiát nem tartotta elég jó eszköznek ahhoz, hogy ezeket a nagyhatalmi érdekeket és érzékenységeket figyelembe vegyen. Ugyanígy bírálták azért, mert a Kínával való kapcsolatot Nixon elnöknel szorgalmazta. A valóságban Nixon nyilvánosan legalábbis korábban állt ki a mellett, hogy Kínát be kell vonni a nemzetközi vérkeringésbe. Még az 1968-as elnökválasztások előtt írt egy cikket a *Foreign Affairs*-be, amelyben amellett érvelt, hogy egy mégiscsak egymilliárd lakossal rendelkező országot nem lehet kizárni a nemzetközi életből. Valamilyen módon integrálni kell. Ezen az elvi állásponton alapult aztán később Nixonnak és Kissingernek Kína felé nyitása, hiszen egy ilyen méretű országot nem lehet végtelenségig kívül tartani. Megpróbálták kihasználni azt is, hogy Kína bevonásával a Szovjetuniót tudják majd meggyengíteni, ami végül is sikerült. 1972-től kezdve mindkét nagyhatalom rájött arra, hogy az Egyesült Államokkal való viszony sokkal fontosabb annál, mint a konfliktusok vég nélküli fenntartása. Ugyanakkor Vietnám kapcsán fölhívják a figyelmet arra az elemzők, hogy ez bizonyos mértékben egy machiavellista politika volt, mert gyakorlatilag egy olyan békét hozott tető alá az északiakkal, amivel a dél-vietnámiakat gyakorlatilag kiszolgáltatta Észak-Vietnamnak. Kissinger tisztában volt azzal, hogy a dél-vietnami Thieu rezsim el fog bukni, ugyanakkor az utolsó pillanatig azt mondta az ottani vezetésnek, Thieu-nek és Ky-nek, hogy az USA meg fogja őket menteni, bár tudta, hogy ezt

az ígéretet nem fogják tudni betartani. Többek között emiatt is támadják, főleg a baloldaltól, számító, cinikus politikusként tekintik, aki gyakorlatilag csak az USA érdekeire volt tekintettel. Kétségtelen, hogy globális méretekben gondolkozott, és ezeket a kisebb horderejű ügyeket a háttérbe szorította, ami nyilvánvalóan az ott élők számára nem volt kisebb jelentőségű ügy. Tehát azt lehet mondani, hogy Kissinger globális perspektívában gondolkozott, ennek megfelelően a globális politikai megoldások voltak azok, amelyek érdekelték.

Világpolitika és közgazdaságtan: *Kissinger jelentős elméleti örökséget is ránk hagyott. Mi Kissinger hagyatéka a nemzetközi tanulmányok és a diplomácia terén? Világlátása mennyiben újította meg az elméletet, és ez miért fontos gyakorló diplomaták számára?*

Magyarics Tamás: Úgy tűnik számomra, hogy Kissinger inkább az amerikai külpolitikában volt olyan szereplő, aki újat hozott. A reálpolitika az európai modell szerves része volt, és bizonyos mértékben szemben állt az amerikai alapító atyák nézeteivel. Inkább az amerikai hagyományokat próbálta megváltoztatni, bár ez nem csak Kissingerre, hanem Richard Nixonra is érvényes. Ez a politika volt az, ami miatt akkor és azután is a liberálisok támadják őket, nevezetesen, például, a demokrácia-export elutasítása. Elméleti munkásságának középpontjában inkább az állt, hogy a történelemben a legidőtállóbb tényező a hatalom. Elvetette Francis Fukuyama tételét a történelem végéről, azt, hogy véget ért a nagyhatalmi politizálás. A hatalom teljes spektrumát igenis kell használni, és ez a megközelítés egyáltalán nem idejét múlt. Ugyanakkor Henry Kissinger más területen is újat hozott, ő vezette be a spillover politikát, az úgynevezett „átfolyást”. Nagyon ügyesen zsonglőrködött a politikai, biztonságpolitikai, katonai, gazdasági, kulturális és egyéb ügyekkel. Nagyon sok labdát tartott együtt a levegőben, és át tudta látni, hogy adott esetben egy gazdasági kérdésben való engedelmény kifizetődő lehet majd később egy politikai kérdésben, vagy egy katonai kérdésben adott támogatás ugyancsak kifizetődő lehet egy másik területen. Ez a komplexitás eléggé hiányzik az amerikai külpolitikából jelenleg is, sajnos nagyon sok esetben a fekete-fehér amerikai külpolitikát látjuk, amelyik a világot kétféle osztja. Ez abszolút távol állt Kissingertől, és talán ezért is jelentek meg negatív hangú nekrológok róla a New York Timestól a The Nation-ig vagy a Rolling Stone-ig. Ezek a sajtótermékek mind azt kifogásolják, hogy Kissinger nem képviselte az idealista vonalat, amit pedig szerintük kellene, hogy képviselje az Egyesült Államok. Véleményem szerint ez különben mítosz, mert eddigi kutatói munkásságom során még nem láttam olyan egyértelmű esetet az USA történetében, ahol az értékek az érdekeket felülírták volna. Nyilvánvalóan az érdekek határozzák meg Egyesült Államok külpolitikáját, csakúgy, mint az összes többi államét. Persze a mögötte álló retorika lehet más, és Kissinger valóban kicsit érzéketlen volt, mert nem tette meg azokat a tiszteletköroket, amelyeket az amerikaiak szeretnek megtenni azelőtt, mielőtt az érdekeket abszolút nyersen és kíméletlenül érvényesítik a világ bármely pontján.

Világpolitika és közgazdaságtan: *Kissinger tevékenysége, szemlélete mennyire alakította át az amerikai külpolitikai gondolkodást? Teremtett-e iskolát, és ha igen, akkor ez hol intézményesül?*

Magyarics Tamás: Azt hiszem, hogy Kissinger bizonyos mértékben megváltoztatta az amerikai külpolitikai gondolkodást, és még azok is, akik nagyon sokat bírálják vissza-visszatérnek a gondolkozásához. Ő az, aki Kínát a globális politikák középpontjába emelte. Egyetlen elnök, külpolitikai gondolkodó vagy történész sem tudja Kínát figyelmen kívül hagyni. Egy érdekes tyúk és tojás vita zajlik különben Kissinger örökségéről. Egyesek azt vetették a szemére, hogy ő engedte ki Kínát a karanténból, ami elég megalapozatlan vélemény szerintem, de ez kicsit hasonlít ahhoz, mint ahogy a demokratáknak azt vetették annak idején a szemükre, hogy az Egyesült Államok elvesztette Kínát a II. világháború után. Kínát nem lehetett elveszteni, és nem lehet teljes mértékben „behozni”. Kisebb területű, kisebb népességű országokat esetleg „be lehet hozni”, vagy ki lehet rekeszteni a nemzetközi vérkeringésből, de azért Kínával ezt nem lehet megtenni. Mindenképpen fontos felismerés az az amerikai mondás, hogy ha nem tudod legyőzni az ellenfeledet, akkor csatlakozz hozzá. Kicsit átfordítva: hogyha nem lehet kiszorítani, akkor próbáljuk meg valahogy integrálni. Ennek egy jele volt többek között Kína integrálása a Világkereskedelmi Szervezetbe. Hasonló jelenség volt a digitális szabályozásba történő bevonás, hiszen világos az amerikai külpolitika minden szereplője számára, hogy Kínával valamit kezdeni kell. Emiatt az Egyesült Államok megpróbált a konfrontatív álláspont helyett kooperatívabb álláspontot képviselni. Összességében Kissinger mindenképpen befolyásolta a külpolitikát, és még azután is, hogy már nem volt pozícióban, és annak ellenére, hogy sokan ellene foglalt állást, mert európainak tartják, túlságosan idegennek az amerikai hagyományokhoz képest. Sokan kikérték a véleményét, és nemcsak Amerikában, a világ több helyén, része volt a döntéshozásnak, bár ennek mértékét nehéz megbecsülni. Még 2023-ban is amiatt panaszkodott a Fehér Ház, hogy a kínai elnök, Hszi Csinping fogad egy magánembert, Kissingert, pedig a hivatalos adminisztrációval nem tárgyaltak. Ez a gesztus azért azt jelezte, hogy Kissinger élete utolsó pillanatáig jelentős mértékben tudta befolyásolni a nemzetközi politikai viszonyokat.

Köszönjük szépen a beszélgetést!